Helymeghatározási alapelvek és módszerek

Helymeghatározás alapjai

Hollósi Gergely[1]

[1]Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Távközlési és Médiainformatikai Tanszék

2015

Miről lesz szó a továbbiakban?

- Helymeghatározás alapjai
  - Alapvető fogalmak
  - A helymeghatározás feladata, módszerei
  - A helymeghatározási feladat megoldása
- Helymeghatározás hullámterjedés alapján
  - Rádiós technológiák és egyéb hullámterjedés alapján működő technológiák
- Inerciális helymeghatározás
- Vizuális helymeghatározás

Helymeghatározási alapok

Hely és orientáció

- hely: ahol állunk
- orientáció: amerre nézünk
- matematikai definíció
  - viszonyítási hely választás, koordinátarendszer

Descartes koordinátarendszer

Koordinátarendszerek

- Derékszögű koordinátarendszer három bázisvektorral
- A koordináták az egyes tengelyvetületek (skaláris szorzat)

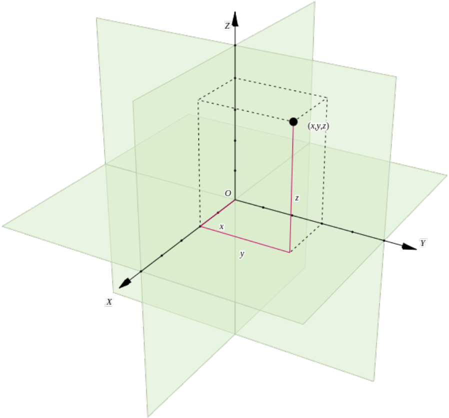

Gömbi koordinátarendszer

Koordinátarendszerek

- Origótól való távolság és két szög
- Geodetikus koordináták
- Polárkoordináták
- Ekvatoriális koordináták (ábrán)
- azimuth, elevation

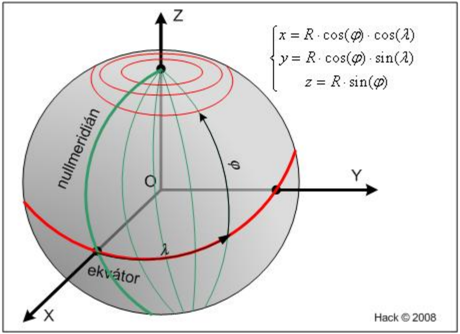

A koordinátarendszer elhelyezkedése – hol legyen az origó?

Koordinátarendszerek

- ECI – Earth Centered Inertial Frame
- ECEF – Earth Centered Earth Fixed Frame
- Local frame
- Body frame

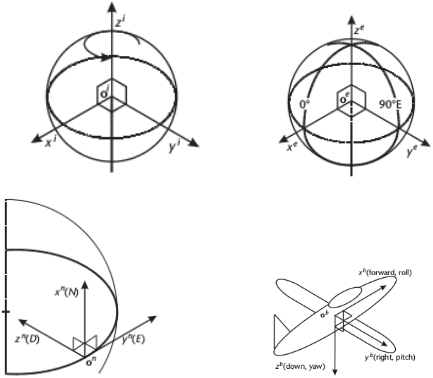

Euler szögek
Orientáció

- Az orientáció szabadságfoka 3 $\rightarrow$ leírható három paraméterrel
- Kézenfekvő: Euler-szögek $(\alpha,\ \beta,\ \gamma)$

$$R_x(\alpha) = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos\alpha & -\sin\alpha \\ 0 & \sin\alpha & \cos\alpha \end{bmatrix}$$

$$R_y(\beta) = \begin{bmatrix} \cos\beta & 0 & \sin\beta \\ 0 & 1 & 0 \\ -\sin\beta & 0 & \cos\beta \end{bmatrix}$$

$$R_z(\gamma) = \begin{bmatrix} \cos\gamma & -\sin\gamma & 0 \\ \sin\gamma & \cos\gamma & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

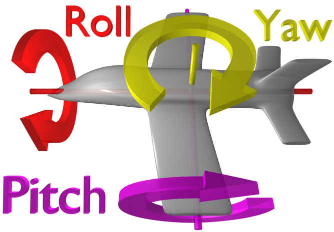

Euler szögek

Orientáció

- A forgatás egyszerű szorzás: $\mathbf{x}' = R\mathbf{x}$
- A forgatási mátrixok összefűzhetők:
  $R = R_x(\alpha)R_y(\beta)R_z(\gamma)$

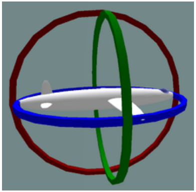

- Euler-szögek problémái:
  - Forgatási mátrix 9 elemű $\leftrightarrow$ 3 szabadsági fok
  - Gimbal lock jelenség $\rightarrow$ szabadsági fok vesztés
  - Egy forgatás, több lehetőség α, β, γ értékekre
  - Nehezen interpolálható két orientáció

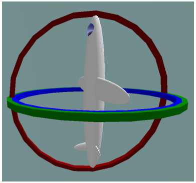

Kvaternió

Orientáció

- A kvaterniók a komplex számok kiterjesztései:
  $Q = w + x\mathbf{i} + y\mathbf{j} + z\mathbf{k} \rightarrow \mathbf{q} = \begin{bmatrix} w & x & y & z \end{bmatrix}^T$
- A három imagináriusra igaz, hogy $i^2 = j^2 = k^2 = ijk = -1$, amiből $ij = k,\ jk = i,\ ki = j$
- Alapvető tulajdonságok
  - Létezik összeadás és szorzás
  - A szorzás nem kommutatív, de asszociatív és disztributív
  - Konjugált: $\mathbf{q}^* = \begin{bmatrix} w & -x & -y & -z \end{bmatrix}^T$
  - Inverz: $\mathbf{q}^{-1} = \mathbf{q}^* / \parallel \mathbf{q} \parallel$
  - Norma definiált: $\parallel \mathbf{q} \parallel = \sqrt{w^2 + x^2 + y^2 + z^2}$
  - Felírható Euler alakban ($\parallel \mathbf{u} \parallel = 1$):
    $e^{i\phi} = \cos\phi + i\sin\phi \quad \leftrightarrow \quad e^{\mathbf{u}\phi} = \cos\phi + \mathbf{u}\sin\phi$

Kvaternió
Orientáció

- A forgatás egyszerűen az Euler formula kiterjesztése
  - Nézzünk egy ϕ szöggel történő forgatást az $\mathbf{u} = (u_x, u_y, u_z)$ tengely körül
  - Forgassuk el a $\mathbf{p} = (p_x, p_y, p_z) = p_x\mathbf{i} + p_y\mathbf{j} + p_z\mathbf{k}$ hagyományos vektort
  - Az elforgatott vektor $\mathbf{p}' = \mathbf{q}\mathbf{p}\mathbf{q}^{-1}$
  - A forgatást jelképező kvaternió: $\mathbf{q} = e^{\frac{\theta}{2}(u_x\mathbf{i}+u_y\mathbf{j}+u_z\mathbf{k})} = \cos\frac{\theta}{2} + (u_x\mathbf{i} + u_y\mathbf{j} + u_z\mathbf{k})\sin\frac{\theta}{2}$
- A kvaternió nagy előnye, hogy
  - négy paramétert használ,
  - nincs gimbal lock

Rodrigues formula

Orientáció

- Minimális reprezentáció: 3 paraméter
- Jelöljünk a forgatási tengelyt egy egységvektorral ($\mathbf{u} = \begin{bmatrix} x & y & z \end{bmatrix}^T$), a forgatás szögét ϕ-vel
- A forgatást jelképező vektor így $\mathbf{v} = \phi\mathbf{u}$
- A vektorhoz tartozó forgatási mátrix (Rodrigues formula): $\mathbf{R} = \mathbf{I} + \sin\phi[\mathbf{u}]_\times + (1 - \cos\phi)[\mathbf{u}]_\times^2$
- $[\mathbf{u}]_\times = \begin{bmatrix} 0 & -z & y \\ z & 0 & -x \\ -y & x & 0 \end{bmatrix}$ a keresztszorzat mátrix

Helymeghatározás

Mit értünk helymeghatározás alatt?

Helybecslési feladat megfogalmazása

- A helymeghatározás a valamilyen technikával/technológiával mért mennyiségek alapján a hely és az orientáció meghatározása.
  - Számos technika és technológia rendelkezésre áll
  - Nem minden esetben kell/lehet orientációt meghatározni
- Legyen a felhasználó helye egy koordinátarendszerben $\mathbf{l}$, az orientációja $\mathbf{v}$!
- Adott technológiával történő az $\mathbf{x}$ mérések kifejezhetők egy f függvény szerint

$$\mathbf{x} = f(\mathbf{l}, \mathbf{v}) + \mathbf{x}_n$$

- $\mathbf{x}_n$ a mérések technológiától is függő zaja és hibája
- *A helymeghatározás feladata az egyenlet megoldása valamilyen „jósági" feltételek mellett*

Bevezetés

Helybecslési technikák

- Milyen alapvető módszerekkel tudjuk a helyet meghatározni?
- Pontosabban: milyen tipikus $f(\mathbf{l}, \mathbf{v})$ függvényeket ismerünk?
- Ki végzi a mérést és a helymeghatározást?
  - aktív szemlélet
  - passzív szemlélet

Összehasonlítás alapú módszer

Helybecslési technikák

- Közel ismeretlen, de időinvariáns és (feltételezhetően) invertálható f függvények esetén
- A technika lényege, az f függvényt mintavétellel határozzuk meg kijelölt pontokban
  - Ún. kalibráció
  - Ismert $\mathbf{l}$ és $\mathbf{v}$ helyen és orientációban megmérjük $\mathbf{x}$ értékét
- Tipikus megvalósítások
  - WiFi RSSI alapú mérés
  - Mágneses tér mérés

Közelségérzékelés módszer

Helybecslési technikák

- Hasznos technika, ha a technológia lehetővé teszi, hogy egy ismert helyzetű eszköz felismerje, hogy céleszköz a közelében van
- Legyen I darab fix $\mathbf{l}_i$ helyen található eszközünk. Ekkor

$$f(\mathbf{l},\mathbf{v}) = \begin{cases} i & \text{,ha } \parallel \mathbf{l}_i - \mathbf{l} \parallel < d \\ 0 & \text{,egyébként} \end{cases}$$

  , ahol d a technológia által lehetővé tett maximális távolság
- Tipikus technológiák
  - RfID
  - NFC
  - Cella/szektor szintű helymeghatározás

Rálátási szög alapján

Helybecslési technikák

- A rálátási szög alapú módszer (gyakran trianguláció) lényege, hogy rögzített helyekről ismerjük a rálátási szöget
- Egy síkon egyenesek, három dimenzióban kúpok
- Technológiák
  - tipikusan rádiós technológiák, mint például WiFi, Bluetooth
  - DoA – Direction of Arrival

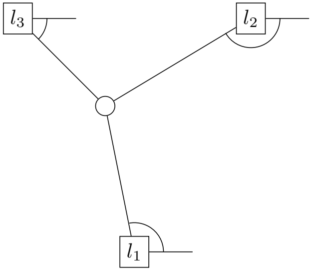

Rálátási szög alapján

Helybecslési technikák

- Tételezzük fel, hogy van N darab horgonypontunk, amelyek a szögeket mérik, melyek a $\mathbf{p}_n$ pontokban találhatók, és az $\mathbf{r}_n$ egységvektor irányában látják a nulla szöget!
- Ekkor

$$(\mathbf{l} - \mathbf{p}_n)\mathbf{r}_n = |\ \mathbf{l} - \mathbf{p}_n\ | \cos\alpha$$

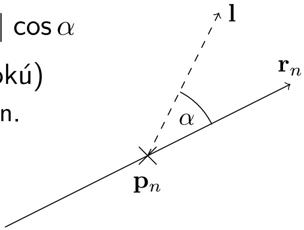

- Az egyenletrendszer nem lineáris (másodfokú)
  - Minden szöghöz egy kúp tartozik a térben.
  - A síkon vett görbék hiperbolák

Rálátási szög alapján

Helybecslési technikák

- Tételezzük fel, hogy van N darab horgonypontunk, amelyek a szögeket mérik, melyek a $\mathbf{p}_n$ pontokban találhatók, és az $\mathbf{r}_n$ egységvektor irányában látják a nulla szöget!
- Ekkor

$$(\mathbf{l} - \mathbf{p}_n)\mathbf{r}_n = \mid \mathbf{l} - \mathbf{p}_n \mid \cos\alpha$$

- Az egyenletrendszer nem lineáris (másodfokú)
  - Minden szöghöz egy kúp tartozik a térben.
  - A síkon vett görbék hiperbolák

1. Az irányok körülforgatva a tengely körül kúpokat alkotnak. Ebből nyilvánvaló, hogy egy síkkal (például a talajjal) metszve hiperbolákat, ellipsziseket vagy kört kapunk (kúpszelet).
2. A $\cos\alpha$ miatt a szög előjele nem számít.
3. Érdemes megemlíteni, hogy bizonyos esetekben nem csak egy szöget, hanem szögpárt is tudunk mérni. Ebben az esetben az irányok egy dimenziós egyeneseket alkotnak.

Távolságmérés alapján

Helybecslési technikák

- A távolságmérés a mérendő objektum és a horgonypontok közötti pont-pont távolságból határozza meg a helyet.
- A korábbi jelölésekkel az egyenletek:

$$| \mathbf{l} - \mathbf{p}_n | = d_n$$

- Szintén nem lineáris egyenletrendszer
  - gömbökön elhelyezkedő pozíciók
- Technológiák
  - tipikusan rádiós megoldások időméréssel
  - ritka önmagában, inkább távolságkülönbség

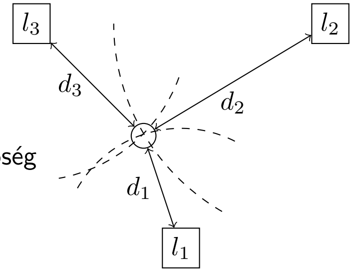

Távolságkülönbség mérés alapján

Helybecslési technikák

- A mérés során két horgonypont közötti távolságkülönbséget tudjuk megmérni
- Ebből következően az egyenletek:
$$\mid \mathbf{l} - \mathbf{p}_i \mid - \mid \mathbf{l} - \mathbf{p}_j \mid = d_{i,j}$$
- N darab horgonypont esetén $\binom{N}{2}$ egyenlet
- Síkon tekintve hiperbolákat kapunk
- Előnye, hogy időmérés esetén nem kell időszinkron
- Technológiák:
  - WiFi TDoA
  - GNSS

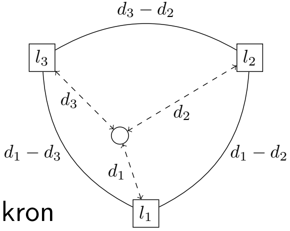

Távolságkülönbség mérés alapján

- A mérés során két horgonypont közötti távolságkülönbséget tudjuk megmérni
- Ebből következően az egyenletek:
  $$\mid \mathbf{l} - \mathbf{p}_i \mid - \mid \mathbf{l} - \mathbf{p}_j \mid = d_{i,j}$$
- N darab horgonypont esetén $\binom{N}{2}$ egyenlet
- Síkon tekintve hiperbolákat kapunk
- Előnye, hogy időmérés esetén nem kell időszinkron
- Technológiák:
  - WiFi TDoA
  - GNSS

1. A távolságot tipikusan időméréssel valósítják meg. Ismerve a c terjedési sebességet, a távolság $s = c\tau$, amennyiben τ a mért terjedési idő.
2. A terjedési idő méréséhez – amennyiben az nem körülfordulással, tehát véte után visszasugárzással történik – az adó és vevő között időszinkron szükséges. Távolságkülönbség mérése azonban időszinkron nélkül is megvalósítható.

Inerciális odometria

Helybecslési technikák

- Odometria $\rightarrow$ különböző szenzorok jelei alapján útvonal meghatározás
  - gyorsulásérzékelő
  - giroszkóp
- A gyorsulásérzékelő a *készülék* koordinátarendszerében megadja a gyorsulás irányát és mértékét
- A giroszkóp a forgási sebességet méri
- A két szenzor ismeretében a készülék pályája számítható
  - A zajok miatt a helyzet bizonytalansága egyre nő

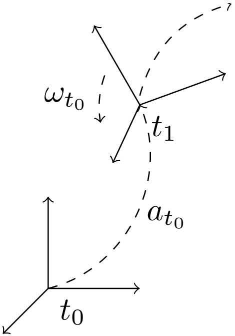

Inerciális odometria

Helybecslési technikák

- Az inerciális odometria egyenletei folytonos időben (zaj és hibák nélkül)

$$
\begin{aligned}
\dot{\mathbf{l}}_t &= \mathbf{v}_t \\
\dot{\mathbf{v}}_t &= R(\mathbf{q}_t)\mathbf{a}_t + \mathbf{g}_t \\
\dot{\mathbf{q}}_t &= \frac{1}{2}\mathbf{q}_t \otimes \omega_t \\
\dot{\mathbf{g}}_t &= 0
\end{aligned}
$$

- $\mathbf{l}_t$ jelöli a készülék helyét, $\mathbf{q}_t$ pedig a helyzetét, $R(\mathbf{q}_t)$ a kvaternióhoz tartozó forgatási mátrix
- $\mathbf{a}_t$ és ω_t a szenzorok t időpillanatban érvényes értékei
- $\mathbf{g}_t$ a gravitációs vektor

Inerciális odometria
Helybecslési technikák

- Az inerciális odometria egyenletei folytonos időben (zaj és hibák nélkül)

$$\begin{aligned}
\dot{\mathbf{l}}_t &= \mathbf{v}_t \\
\dot{\mathbf{v}}_t &= R(\mathbf{q}_t)\mathbf{a}_t + \mathbf{g}_t \\
\dot{\mathbf{q}}_t &= \frac{1}{2}\mathbf{q}_t \otimes \omega_t \\
\dot{\mathbf{g}}_t &= 0
\end{aligned}$$

- $\mathbf{l}_t$ jelöli a készülék helyét, $\mathbf{q}_t$ pedig a helyzetét, $R(\mathbf{q}_t)$ a kvaternióhoz tartozó forgatási mátrix
- $\mathbf{a}_t$ és ω_t a szenzorok t időpillanatban érvényes értékei
- $\mathbf{g}_t$ a gravitációs vektor

1. A $\dot{\mathbf{q}}_t = \frac{1}{2}\mathbf{q}_t \otimes \omega_t$ sor a helyzet változását jelképezi. A kifejezés egy ω_t szögsebességű elfordulás (határértékben vett) kicsiny hatását írja le.

Vizuális helymeghatározás

Helybecslési technikák

- Kamerával és az általa rögzített képekkel történő helymeghatározás
  - A kamera a 3D teret leképezi 2D-re
- A vetítési egyenlet:

$$\mathbf{x} = P\mathbf{X} = K\left[R|\mathbf{t}\right]\mathbf{X}$$

- K a belső kameramátrix, R az orientációs mátrix és $\mathbf{t}$ a helytől és orientációtól függő vektor
- $\mathbf{x}$ a kameraképen látható pont koordinátái, $\mathbf{X}$ a térbeli pont koordinátái
- Az $\mathbf{X}$ pontok lehetnek
  - előre ismertek kalibráció által $\rightarrow$ abszolút helymeghatározás
  - előre nem ismertek $\rightarrow$ visual odometry
- A későbbiekben részletesen bemutatjuk

Referencia

- A képek a következő helyekről származnak:
  - Wikipedia
  - Principles of GNSS, Inertial, and Multisensor Integrated Navigation Systems, Paul D. Groves